

Ks. Marek Chmielewski

**JEDNOŚĆ ŻYCIA KAPŁANA W ŚWIETLE INSTRUKCJI
KONGREGACJI DO SPRAW DUCHOWIEŃSTWA
PT. KAPŁAN – PASTERZ I PRZEWODNIK
WSPÓLNOTY PARAFIALNEJ***

List apostolski Jana Pawła II *Novo millennio ineunte* (z 6 I 2001), wydany na zakończenie Jubileuszowego Roku 2000, wyznacza program duszpasterski Kościoła na trzecie tysiąclecie. Jak zauważa Jan Paweł II, jest to ten sam program co zawsze, zawarty w Ewangelii i w żywej Tradycji Kościoła¹. Jego osią jest dążenie do świętości (por. NMI 30), wyrażone w przewodnich słowach tego Listu „Duc in altum!”.

W perspektywie owego programu dążenia do świętości należy odczytywać ostatnie dokumenty Kościoła², a wśród nich In-

* Odczyt podczas XII Sympozjum dla Księży Rekolekjonistów, ojców duchownych i spowiedników kapłańskich nt. „Duszpasterz kontempluje oblicze Dobrego Pasterza”, Jasna Góra, 27-30 I 2003; Pierwodruk: „Dobry Pasterz” 28(2003), s. 117-129.

¹ „Jest on skupiony w istocie rzeczy wokół samego Chrystusa, którego mamy poznawać, kochać i naśladować, aby żyć w Nim życiem trynitarnym i z Nim przemieniać historię, aż osiągnie swą pełnię w niebiańskim Jeruzalem. Program ten nie zmienia się mimo upływu czasu i ewolucji kultur, chociaż bierze pod uwagę epokę i kulturę, aby możliwy był prawdziwy dialog i rzeczywiste porozumienie. Ten właśnie niezmienny program jest naszym programem na trzecie tysiąclecie” – NMI 29.

² Chodzi tu głównie o takie dokumenty, jak np.: Instrukcja Kongregacji Instytutów Życia Konsekwowanego i Stowarzyszeń Życia Apostolskiego pt. *Rozpocząć na nowo od Chrystusa* (19 V 2002), List apostolski Jana Pawła II *Rosarium Virginis Mariae* (16 X 2002), jak również Nota doktrynalna kongregacji Nauki

strukcję Kongregacji do spraw Duchowieństwa pt. *Kapłan – pasterz i przewodnik wspólnoty parafialnej* (z 4 VIII 2002 – dalej: KPP), którą czynimy przedmiotem naszych analiz. Ojciec święty przestrzega, że „żyjemy w epoce nieustannej aktywności, która często staje się gorączkowa i łatwo może przerodzić się w «działanie dla działania». Musimy opierać się tej pokusie i starać się najpierw «być», zanim zaczniemy «działać»” (NMI 15). Problem ten dotyczy także kapłanów, zwłaszcza duszpasterzy, którzy niekiedy gubią się w swojej godnej podziwu aktywności duszpasterskiej. Toteż w trosce o to, aby – jak uczy Jan Paweł II w *Novo millennio ineunte* – „Chrystus był jedynym fundamentem całej naszej działalności duszpasterskiej” (NMI 15), wspomniana Instrukcja podkreśla konieczność troski o jedność życia kapłana. Chodzi o to, aby nie było fatalnej w skutkach rozbieżności pomiędzy „być” i „działać”, lecz aby pełne poświęcenia zaangażowanie duszpasterskie stanowiło integralny element kapłańskiej duchowości, a tym samym, aby życie duchowe kapłana było niewyczerpanym źródłem miłości pasterskiej.

Zgodnie z metafizyczną zasadą: *agere sequitur esse*, mocna świadomość swojej tożsamości kapłańskiej, zakorzenionej w komunii z Trójcą Przenajświętszą, znajduje wyraz w życiu duchowym. Ma ono być ożywiane miłością pasterską, która jest duszą wszelkiej aktywności duszpasterskiej (por. PDV 16). W ten sposób tworzy się bardzo dynamiczne sprzężenie zwrotne. Polega ono na tym, że kapłan, który prowadzi głębokie życie duchowe stawiając w centrum osobę Jezusa Chrystusa Głowę i Pastora Kościoła, odnajduje swą tożsamość w zjednoczeniu z Trójcą Boskich Osób, dzięki czemu może skutecznie podejmować w

Wiary dotycząca pewnych kwestii związanych z udziałem i postawą katolików w życiu publicznym (24 XI 2002).

Kościele dzieło uświęcania. Można wówczas mówić o jedności (spójności) życia kapłana, której wyznacznikami są: trynitarno-eklezjalna tożsamość kapłana, życie duchowe i miłość pasterska.

1. Trynitarno-eklezjalna podstawa tożsamości kapłana

Omawiana przez nas *Instrukcja* zaznacza, że „nad tożsamością kapłana trzeba rozmyślać w świetle zbawczej woli Boga. Tożsamość ta bowiem jest owocem sakramentalnego działania Ducha Świętego oraz uczestnictwem w zbawczym działaniu Chrystusa, przyczyniającym się do przedłużania Jego dzieła w Kościele, w ciągu jego dziejowego rozwoju. Chodzi tu o tożsamość trójwymiarową: pneumatologiczną, chrystologiczną i eklezjologiczną” (KPP 5).

Warto zauważyć, że w *Dyrektorium o postudze i życiu kapłanów* (31 I 1994) problem tożsamości kapłańskiej został ujęty nieco szerzej, wskazano bowiem na jej wymiar trynitarny, chrystologiczny, pneumatologiczny i eklezjalny. Z tego względu trynitarno-eklezjalną tożsamość kapłańską omówimy bardziej w oparciu o *Dyrektorium*, aniżeli o *Instrukcję*, której nie brak odniesień do wcześniejszych dokumentów na temat kapłaństwa.

Zarówno w Posynodalnej adhortacji *Pastores dabo vobis*, jak i w *Dyrektorium* jest więc mowa o tym, że „tożsamość kapłańska [...] ma swoje źródło w Trójcy Przenajświętszej” (PDV 12). To, że kapłan jest włączony w „dynamikę trynitarną” (Dyr 4), ma niezwykle doniosłe znaczenie dla jego życia i posługi, gdyż „łaska i niezatarty charakter udzielone przez sakramentalne namaszczenie Ducha Świętego stawiają kapłana w osobowej relacji z Trójcą Świętą, która stanowi źródło życia i działania kapłańskiego” (Dyr 5). Jeśli więc każdy chrześcijanin przez chrzest św. wchodzi

w komunii z Trójcą Przenajświętszą, to tym bardziej kapłan na mocy sakramentu święceń. „Tożsamość, posługa i życie kapłana mają więc istotną relację z Trzeba Boskimi Osobami ze względu na kapłańską służbę Kościołowi” (Dyr 3). Ta osobowa relacja z Trójcą Przenajświętszą stanowi samo źródło życia i działania kapłana — jego *esse* i zarazem jego *agere*, które — w świetle *Instrukcji* — stanowią „rzeczywistości teologicznie nierozłączne i mające na celu pełnienie misji Kościoła” (KPP 5; por. PDV 70).

(*Bóg Ojciec*). Przez sakrament kapłaństwa wyświęcony mężczyzna wchodzi w szczególny związek z Ojcem, który jest źródłem wszelkiego życia i władzy, ma zarazem udział w odkupieńczym dziele Syna Bożego i od Ducha Świętego otrzymuje uzdolnienie do miłości pasterskiej (por. Dyr 20).

Jan Paweł II w *Pastores dabo vobis* podkreśla, że kapłaństwo „wypływa z głębi niepojętej tajemnicy Boga, czyli z miłości Ojca” (PDV 12). To stwierdzenie wskazuje drogę, na której należy szukać tożsamości kapłańskiej, dającej się najpełniej odczytać w „tajemnicy Chrystusa Najwyższego i Jedyne Kapłana Nowego Przymierza i Jego Kościoła — widzianego w wymiarze Tajemnicy, Komunii i Misji”³. Znak duchowej przynależności do Chrystusa jest bowiem znakiem przynależności do Ojca zgodnie ze słowami Chrystusa: „Ja jestem w Ojcu, a Ojciec we Mnie” (J 14, 11).

Skoro — jak powiedzieliśmy — kapłaństwo „wypływa z głębi niepojętej tajemnicy Boga, czyli z miłości Ojca”, to należy zauważyć, że w odwiecznym zamyśle Ojca było posłanie Syna, aby przez swoje Wcielenie stał się On Kapłanem dokonującym dzieła Odkupienia i Zbawienia. Tak więc obecność Boga Ojca w posłannictwie kapłana objawia się w zbawczej misji Chrystusa. Oznacza to, że każdy kapłan uczestnicząc w jedynym kapłań-

³ W. Słomka, *Duchowość kapłańska*, Lublin 1996, s. 32.

stwie Chrystusa jest jednocześnie uczestnikiem posłannictwa Ojca. Polega ono na wprowadzeniu w ludzką egzystencję wymiaru Odkupienia przez umacnianie świadomości synostwa Bożego i wskazywanie drogi do „domu Ojca” (por. J 14, 2) w Kościele i poprzez Kościół⁴. Z uwagi na proegzystencję kapłana w Bogu Ojcu w pełni zasadnym jest określenie kapłana jako *alter Pater*⁵.

(*Chrystus i Maryja*). Jezus Chrystus poprzez swoje Wcielenie i dzieło Odkupienia stał się jedynym Pośrednikiem między Bogiem a ludźmi, dlatego nie ma pod niebem innego imienia, „w którym moglibyśmy być zbawieni” (Dz 4, 12). To Boskie posłannictwo Syna trwa nadal w Kościele, zgodnie z Jego ustanowieniem, i jest kontynuowane przez biskupów oraz wyświęconych przez nich kapłanów. Mówiąc o tożsamości kapłańskiej należy więc zwrócić szczególną uwagę na jej chrystologiczny wymiar. Kapłan, który uczestniczy w jedynym kapłaństwie Syna Bożego, jest „rzeczywistym, żywym i przejrzystym obrazem Chrystusa Kapłana, sakramentalnym uobecnieniem Jezusa Chrystusa Głowy i Pasterza” (Dyr 2; por. PDV 16). Z tego powodu Kościół naucza, że kapłan ilekroć sprawuje misję kapłańską, zawsze działa *in persona Christi Caput et Pastor Ecclesiae* (KL 33; KK 10. 27. 38; DK 2. 6. 12; PDV 15). W tym tkwi najgłębsza racja ścisłego upodobnienia do Chrystusa, określana w teologii duchowości jako chrystoformizacja⁶, która — nie tylko w odniesieniu do ka-

⁴ Zob. J. Misiurek, *Nauka Soboru Watykańskiego II o prezbiteracie*, w: *Kapłan wśród ludu kapłańskiego* („Homo meditans”, t. 14), red. W. Słomka, J. Misiurek, Lublin 1993, s. 79-80; M. Chmielewski, *Misyjny charakter kapłaństwa w świetle programu duszpasterskiego na rok 1994/95*, w: *Postawy duchowe wobec Boga, Kościoła i człowieka* („Duchowość w Polsce”, t. 2), red. M. Chmielewski, Lublin 1995, s. 228.

⁵ Zob. W. Słomka, *Duchowość kapłańska*, dz. cyt., s. 54-59.

⁶ Zob. T. Paszkowska, *Chrystoformizacja*, w: *Leksykon duchowości katolickiej*,

płanów — ma ona wymiar maryjny. Cała bowiem duchowość chrześcijańska ma wymiar maryjny⁷. Jak to wielokrotnie podkreślał Jan Paweł II, chrystocentryczna duchowość kapłańska naznaczona jest „bliskością wobec Matki Chrystusa”⁸. Zrozumiałe jest więc, że także ostatnie słowa omawianej tutaj *Instrukcji* są zachętą do zwrócenia się ku Maryi: „«Ad Jesum per Mariam»: niech to będzie nasz codzienny program życia duchowego i duszpasterskiego” (KPP 29).

(*Duch Święty*). Upodobnienie do Chrystusa Kapłana, dokonujące się na płaszczyźnie moralno-duchowej i pastoralnej, jakie jest udziałem każdego kapłana, prowadzi go do doświadczenia szczególnego działania w nim Ducha Świętego. Ujawnia się ono już podczas przyjmowania sakramentu święceń (por. DK 7), a potem w owocności posługi uświęcania we wspólnocie Kościoła. Kapłan wie, „że nie utraci nigdy obecności i skutecznej mocy Ducha Świętego, by mógł wypełniać swoją posługę i przeżywać miłość duszpasterską jako całkowity dar ze siebie samego dla zbawienia swoich braci” (Dyr 8; por. PDV 33).

(*Kościół i misyjność*). Każdy kapłan przez swoje wszczępienie w Przenajświętszą Trójcę, zostaje włączony w misterium Kościoła, który jest Jej dziełem. Jak uczy Sobór Watykański II, Kościół święty swój początek i dynamikę misyjną czerpie z posłania Syna przez Ojca oraz z posłania Ducha Świętego przez Ojca i Syna

red. M. Chmielewski, Lublin-Kraków 2002, s. 123-124.

⁷ Zob. B. Pylak, *Maryjny wymiar duchowości chrześcijańskiej*, w: *Kapłan pośród ludu kapłańskiego*, dz. cyt., s. 23-31; M. Chmielewski, *Maryjny wymiar duchowości chrześcijańskiej. Kwestie metodologiczne*, w: *Signum magnum — duchowość maryjna („Homo meditans”, t. 23)*, red. M. Chmielewski, Lublin 2002, s. 24-33.

⁸ Zob. Jan Paweł II, *Kapłaństwo służebne. List do kapłanów na Wielki Czwartek 1979, 11*, w: *Listy Ojca Świętego Jana Pawła II do wszystkich kapłanów Kościoła na Wielki Czwartek (1979-1997)*, Kraków 1998, s. 33.

(por. DM 2). Kapłan, powołany i posłany przez Chrystusa do pełnienia misji zbawienia, ma świadomość, że „będąc w Kościele, znajduje się także *wobec* Kościoła” (PDV 16). Jest więc na przedłużeniu misyjności Kościoła, dlatego duchowość kapłańska zawsze w istocie jest duchowością misyjną (por. RMs 88). Oznacza to również, że przez sakrament święceń kapłan staje się uczestnikiem nie tylko misterium Chrystusa Kapłana, Nauczyciela, Głowy i Pasterza Kościoła, ale także uczestnikiem misterium Chrystusa Sługi i Oblubieńca Kościoła (por. PDV 22). Ten oblubieńczy wymiar uczestnictwa w kapłaństwie Chrystusa aktualizuje się głównie poprzez ścisłą jedność ze swoim biskupem w ramach prezbiterium diecezjalnego. Zatem prezbiter, którego powołanie do kapłaństwa rodzi się, rozwija i jest zatwierdzone we wspólnocie Kościoła i przez wspólnotę Kościoła, powinien „miłować Kościół jak umiłował go Chrystus, poświęcając mu wszystkie swoje siły i oddając się w miłości duszpasterskiej aż do ofiarowania codziennie swojego życia” (Dyr 13).

(*Kapłaństwo posługi i kapłaństwo wspólne*). W tym kontekście *Dyrektorium* szeroko omawia sprawę uniwersalizmu i misyjności kapłaństwa (por. Dyr 14-15). Natomiast *Instrukcja* omawiając eklezjalny wymiar tożsamości kapłana zwraca bardziej uwagę na wzajemny stosunek kapłaństwa posługi i kapłaństwa wspólnego. Czyni to ze względu na częste w ostatnim czasie pokusy „klerykalizacji” wiernych świeckich jak i „sekularyzacji” wyświęconych szafarzy” (por. KPP 7). Dokument nie ogranicza się więc do soborowego przypomnienia, że „kapłaństwo wspólne i kapłaństwo posługi różnią się między sobą istotą, a nie stopniem tylko” (KPP 6; por. KK 10; DK 2), lecz podkreśla ich komplementarność, a zwłaszcza służebny charakter kapłaństwa święceń. Czytamy tam, że „dzięki posłudze kapłańskiej wierni zachowują świadomość swojego kapłaństwa wspólnego i czynnie je spełnia-

ją. Kapłan bowiem przypomina im, że są ludem Bożym i uzdalnia ich do składania duchowych ofiar (por. 1 P 2, 5), poprzez które sam Chrystus czyni nas wiecznym darem dla Ojca (por. 1 P 3, 18). Bez obecności Chrystusa, którego reprezentuje prezbiter jako ustanowiony na mocy sakramentu przewodnik wspólnoty, owa wspólnota nie byłaby w pełni wspólnotą kościelną” (KPP 6).

Podsumowując przypomnijmy raz jeszcze za Janem Pawła II, że „ostatecznym źródłem naszej tożsamości jest miłość Ojca. Z posłanym przez Niego Synem, Najwyższym Kapłanem i Dobrym Pasterzem jesteśmy sakramentalnie złączeni w kapłaństwie służebnym dzięki działaniu Ducha Świętego. Życie i posługa kapłana są kontynuacją życia i działalności Chrystusa. Na tym zasadza się nasza tożsamość, nasza prawdziwa godność i to jest źródłem radości i pewności w naszym życiu” (PDV 18).

Jak określa *Instrukcja*, jest to ta „pierwotna teologiczna architektura posługiwania kapłana”. Toteż „tylko na tej podstawie możemy właściwie ukazać znaczenie konkretnej posługi duszpasterskiej w parafii” (KPP 5). Zawsze w życiu kapłana odznaczającego się spójnością, ta posługa duszpasterska ożywiana będzie miłością pasterską, która rodzi się z głębokiego życia duchowego i jest zarazem jego wyznacznikiem (por. KPP 10). Jest to więc owoc kontemplowania Oblicza Chrystusa Dobrego Pasterza przez duszpasterza (por. NMI 16).

2. Życie duchowe kapłana

(*Pojęcie życia duchowego*). W świetle współczesnej teologii duchowości życie duchowe jest to takie działanie Ducha Świętego na mocy Misterium Paschalnego Chrystusa i takie współdziałanie ze strony ochrzczonego, że jego wynikiem jest świętość i

osobowa dojrzałość⁹. Bardziej lakonicznie istotę życia duchowego wyraża Jan Paweł II, który zwłaszcza w ostatnich swoich wypowiedziach szczególnie dużo uwagi poświęca tej problematyce. Otóż w adhortacji *Pastores dabo vobis* nawiązując do słów św. Pawła z Listu do Galatów (5, 25) uczy, że „życie chrześcijańskie jest życiem duchowym, czyli życiem ożywianym i kierowanym przez Ducha ku świętości i ku doskonaleniu miłości” (PDV 19). Podobnie wyraża się w *Vita consecrata*, gdzie stwierdza, że życie duchowe, to „życie w Chrystusie, życie według Ducha Świętego” (VC 93).

Jeżeli więc kapłan na mocy święceń zanurzony jest w misterium Trójcy Przenajświętszej: Ojca, Syna i Ducha Świętego, to jedyną odpowiedzią, jakiej może on udzielić stając się „osobowym narzędziem w służbie Chrystusa i Kościoła” (KPP 12), jest jego głębokie życie duchowe (por. DK 12).

(*Prymat życia duchowego*). W takim sensie o konieczności dawania pierwszeństwa życiu duchowemu wypowiada się również omawiana *Instrukcja*, w której znajdujemy znamienne stwierdzenie nawiązujące do *Novo millennio ineunte*, że „życie wewnętrzne jest najważniejszym przedsięwzięciem pastoralnym. Wszelkie duszpasterskie plany, zamierzenia misyjne, wszelkie wysiłki ewangelizacyjne, nie oparte na pierwszeństwie duchowości i kultu Bożego, byłyby skazane na porażkę” (KPP 11; por. NMI 30). Wprawdzie dokument trochę miesza pojęcia, utożsamiając życie wewnętrzne z duchowością i życiem duchowym¹⁰, niemniej jednak jego przesłanie jest oczywiste. Chodzi mianowicie o to, że potwierdzeniem i wyrazem trynitarno-eklezyjalnej toż-

⁹ Por. J. W. Gogola, *Teologia komunii z Bogiem*, Kraków 2001, s. 21-23.

¹⁰ Na temat zakresu treściowego tych pojęć zob. M. Chmielewski, *Metodologiczne problemy posoborowej teologii duchowości katolickiej*, Lublin 1999, s. 55-79.

samości kapłana jest jego głębokie życie duchowe, które „polega na uczestnictwie w funkcji Chrystusa jako Głowy Kościoła i rozwija się przez pełnienie służby Kościołowi” (KPP 12). Duchowość kapłańska jest więc w wybitnym stopniu chrystocentryczna i chrystoformiczna, co zostało jednoznacznie wyrażone w *Pastores dabo vobis* w słowach: „Życie duchowe kapłana zostaje naznaczone, ukształtowane i określone przez postawy i wzory postępowania znamionujące Jezusa Chrystusa Głowę i Pasterza Kościoła, które objawiają się w Jego pasterskiej miłości” (PDV 21).

(*Środki życia duchowego*). Omawiana *Instrukcja*, której celem jest „w sposób istotny podkreślić posługę kapłańską i jej wymiar eklezjologiczny” (KPP, Wstęp), ogranicza się do ogólnych wskazań odnośnie do życia duchowego, ponieważ wiele na ten temat zostało już powiedziane zarówno w adhortacji Jana Pawła II *Pastores dabo vobis*, jak i w cytowanym *Dyrektorium o posłudze i życiu kapłanów*. Szukając więc uszczegółowienia duchowości kapłańskiej, będącej istotnym elementem owej jedności życia i posługi kapłanów, zwłaszcza pełniących funkcje bezpośrednich odpowiedzialnych za powierzone im wspólnoty, wypada sięgnąć do wspomnianych wcześniejszych dokumentów. Obydwa podkreślają jednym głosem, że kapłan powinien zatroszczyć się, „by dać absolutne pierwszeństwo życiu duchowemu, ciągłemu trwaniu z Chrystusem i przeżywać z hojnością miłość duszpasterską” (Dyr 37; por. PDV 19-33). Ponadto w duchu nauczania soborowego wskazują na konkretne środki życia duchowego. Niestety, trudno w tym względzie dokonać jakiejś jednoznacznej systematyzacji tych środków. Każdy z dokumentów wymienia je bowiem w odmiennej kolejności i inaczej rozkłada akcenty.

Adhortacja *Pastores dabo vobis* wśród środków kształtowania chrystoformicznej duchowości kapłańskiej na pierwszym miej-

scu stawia „wielką osobistą zażyłość ze Słowem Bożym”, tak „aby ono przeniknęło do głębi jego myśli i uczucia i zrodziło w nim nową mentalność — «zamyśl Chrystusowy»” (PDV 26). Drugim filarem duchowości kapłańskiej są sakramenty i celebrowanie Liturgii godzin, które Jan Paweł II uznaje za uprzywilejowaną płaszczyznę „świadczenia o głębokiej jedności między posługą a swoim życiem duchowym” (PDV 26). W życiu i posłudze kapłana Eucharystia stanowi bowiem „miejsce naprawdę centralne”. Nie mniej ważnym dla spójności życia i duchowości kapłana jest sakrament pokuty. Tytułem przestrogi Jan Paweł II stwierdza, że „gdyby jakiś ksiądz nie spowiadał się, lub spowiadał się źle, bardzo szybko odbiłoby się to na samym jego kapłaństwie i sprawowaniu kapłaństwa, co dostrzegłaby również Wspólnota, której jest pasterzem” (PDV 26). Wśród środków życia duchowego, a zarazem przejawów jedności duchowości i duszpasterskiego zaangażowania, Papież szeroko omawia praktykowanie przez kapłana rad ewangelicznych, ze szczególnym wyakcentowaniem znaczenia doskonałej czystości kapłańskiego celibatu, który jako charyzmat, stanowi „nieoceniony dar Boga dla Kościoła i posiada prorocką wartość w świecie współczesnym” (PDV 29). Na koniec Jan Paweł II omawia rolę zatroskania o eklezjalną komuniję dla rozwoju życia duchowego i jego ścisłego powiązania z posługą duszpasterską. Dostrzeżenie „duchowej wartości” w przynależności do Kościoła lokalnego (por. PDV 31) i nastawienie misyjne (por. PDV 32) należy uznać na istotną nowość w ujęciu duchowości kapłańskiej, dotychczas może zbyt indywidualistycznej¹¹.

¹¹ Zob. W. Słomka, *Nowość kapłaństwa Chrystusowego*, w: *Homo novus*, red. A. J. Nowak, T. Paszkowska, Lublin 2002, s. 169-176.

Jeśli chodzi o środki doskonalenia duchowości kapłańskiej i ściślejszego wiązania jej z posługą duszpasterską, to *Dyrektorium* nieco inaczej rozkłada akcenty. Pierwszeństwo daje życiu modlitwy rozumianemu bardzo szeroko. Ma ono obejmować „codzienną celebrację Eucharystii, z odpowiednim przygotowaniem i dziękczynieniem; częstą spowiedź i kierownictwo duchowe praktykowane już w seminarium; integralną i gorliwą celebrację liturgii godzin, do której jest [kapłan] codziennie zobowiązany; rachunek sumienia; rozmyślanie; czytanie duchowne (*lectio divina*); dłuższe chwile milczenia i dialogu, przede wszystkim w czasie rekolekcji i okresowych dni skupienia. [...] cenne formy pobożności maryjnej, na przykład Różaniec, a także Drogę Krzyżową i inne praktyki pobożnościowe, jak również owocną lekturę hagiograficzną” (Dyr 39).

(*Priorytety duszpasterskie*). Jak było wspomniane, instrukcja pt. *Kapłan — pasterz i przewodnik wspólnoty parafialnej*, już nie wchodzi w szczegóły i nie omawia tak precyzyjnie środków doskonalenia życia duchowego kapłana. Ogranicza się do przypomnienia za Listem *Novo millennio ineunte* siedmiu priorytetów duszpasterskich, jakimi są: dążenie do świętości, modlitwa, niedzielna Eucharystia, sakrament pojednania, pierwszeństwo łaski, słuchanie słowa i przepowiadanie słowa. *Instrukcja* podkreśla, że „streszczają one w sobie ducha, który winien być natchnieniem dzieła duszpasterskiej odnowy” (KPP 27). Do tego należy jeszcze dodać postulat budowania „duchowości komunii”. Wśród tych priorytetów najważniejszym jest osobiste świadectwo życia kapłana ściśle zjednoczonego z Chrystusem. Dlatego — jak stwierdza dokument — jest rzeczą konieczną, aby kapłan pielęgnował „klimat bliskości Pana Jezusa, przyjaźni i osobistego spotkania, «współdziału» w posłannictwie sługi, miłości i oddychania Jego Osobie w «osobie» Kościoła jako Ciała i Oblubienicy Chrystu-

sa” (KPP 13). Ważne jest również inne przypomnienie, że „roz-
mach posługi bez solidnej duchowości kapłańskiej mógłby prze-
kształcić się w czczy aktywizm, pozbawiony jakiegokolwiek pro-
rockiego namaszczenia” (KPP 11).

Jest to wierne echo nauczania Soboru Watykańskiego, który
w Dekrecie o życiu i posłudze kapłanów również domaga się
jedności życia duchowego i zaangażowania duszpasterskiego.
Ojcowie soborowi piszą, że „tej jedności życia nie może wytwor-
zyć ani czysto zewnętrzny porządek w czynnościach duszpa-
sterskich, ani sama praktyka ćwiczeń pobożności, chociaż poma-
gają do jej podtrzymania” (DK 14). Dlatego prezbiterzy powinni
naśladować Chrystusa w Jego posłuszeństwie Ojcu w dziele
zbawiania świata. „[...] zastępując Dobrego Pasterza, w samym
wykonywaniu pasterskiej miłości znajdą więc doskonałości ka-
płańskiej, zespalającą w jedno ich życie i działanie” (DK 14).

Zatem miłość pasterska jest nie tylko formalną stroną życia
duchowego kapłanów, ale zasadniczym elementem, a raczej spo-
iwem owej jedności kapłańskiej posługi, o którą tyle razy upo-
mina się Kościół w swoim posoborowym nauczaniu.

3. Miłość pasterska

(*Nowy motyw dążenia do świętości*). Instrukcja pt. *Kapłan — pa-
sterz i przewodnik wspólnoty parafialnej*, która jest przedmiotem
naszych rozważań, przystępując do omówienia jedności życia
kapłana, na pierwszym miejscu stawia „nowy motyw dążenia do
świętości”, wynikający z sakramentalnego upodobnienia do
Chrystusa (por. KPP 10). Jest nim właśnie miłość pasterska. Choć
świętość co do istoty jest zawsze taka sama (por. KK 41), to jed-
nak wyraża się ona różnorako poprzez specyficzne zadania i

funkcje, jakie każdy ochrzczony ma do spełnienia w Kościele i świecie. W przypadku kapłanów dążenie do świętości polega na możliwie najwierniejszym naśladowaniu przykładu Chrystusa jako Głowy i Pasterza, który z miłości do powierzonych sobie owiec oddał za nie życie (por. J 10, 11; 13, 1). Takie ukierunkowanie duchowości kapłańskiej na postugę (służbę), zgodnie z duchem posoborowego nauczania Kościoła, *Instrukcja* uznaje za nowość. Polega ona na tym, że kapłańska świętość ma być osiągnięta nie tyle poprzez wyizolowaną osobistą pobożność, co przede wszystkim w posłudze i przez postugę (por. KPP 12), która swój dynamizm czerpać będzie z osobistej pobożności. Widzimy więc, że w duchowości kapłańskiej, tak jak ujmuje ją Kościół posoborowy, akcent został położony na służebność.

Tej sprawie wiele uwagi poświęcił II Synod Biskupów z 1971 roku na temat kapłaństwa służebnego. Mówi się zatem nie tyle o urzędzie kapłańskim, co raczej o posłudze kapłańskiej (por. np. KK 21; DFK 14; DK 2) na wzór Chrystusa, „który nie przyszedł, aby Mu służyło, lecz aby służyć i dać swoje życie na okup za wielu” (Mt 20, 28)¹².

Analizowany przez nas dokument streszcza wnikliwe analizy na temat miłości pasterskiej, zawarte we wcześniejszej adhortacji Jana Pawła II *Pastores dabo vobis*, w której czytamy m.in., że „wewnętrzna zasada, cnotą ożywiająca i kierująca życiem duchowym kapłana, który wzoruje się na Chrystusie Głowie i Pasterzu, jest *miłość pasterska*, uczestnictwo w miłości pasterskiej samego Jezusa Chrystusa: darmo otrzymany *dar* Ducha Świętego, a jednocześnie zadanie i wezwanie do odpowiedzialnej i wolnej odpowiedzi prezbitera” (PDV 23). Dalej jest mowa o tym,

¹² Zob. G. Greshake, *Być Kapłanem. Teologia i duchowość urzędu kapłańskiego*, Wrocław 1983, s. 91-123.

że miłość pasterska wyraża się całkowitym darem z siebie dla Kościoła, na obraz daru Chrystusa, który jako dobry Pasterz oddał życie za swą owczarnię. Godne podkreślenia jest także to, że „miłość pasterska określa nasz sposób myślenia i działania, nasz sposób odnoszenia się do ludzi i jest dla nas miłością szczególnie wymagającą” (PDV 23)¹³.

(*Źródła miłości pasterskiej*). Wszystkie wymieniane tutaj dokumenty dotyczące kapłaństwa, ponieważ nawiązują do nauki Soboru Watykańskiego II, są zgodne co do tego, że miłość pasterska znajduje swe źródło w życiu duchowym, a przede wszystkim w Eucharystii; że wyraża się ona w budowaniu więzi eklezjalnych w ramach prezbiterium diecezjalnego; i że jest ona fundamentem jedności życia duchowego i działalności duszpasterskiej każdego prezbitera.

Jan Paweł II w *Pastores dabo vobis*, przywołując orzeczenia Soboru Watykańskiego II, pisze więc, że miłość pasterska wyraża się w pełni w Eucharystii i nią się żywi (PDV 23). Dzieje się tak dlatego, że celebracja eucharystyczna, zwłaszcza niedzielna — na co zwraca uwagę *Instrukcja* — jest uobecnianiem ofiary Chrystusa, który jako Najwyższy Pasterz umiłował swe owce aż do końca (J 13, 1; por. KPP 21). Kapłan podczas sprawowania Ofiary eucharystycznej, która pozostaje ośrodkiem i korzeniem całego jego życia, stara się odtworzyć w sobie to, co dzieje się na ołtarzu ofiarnym. Celebrując Eucharystię identyfikuje się on z Chrystusem, który wydał się z miłości za zbawienie świata¹⁴. „Właśnie dlatego miłość pasterska kapłana nie tylko bierze początek w

¹³ Zob. M. Kaczmarek, *Ku doskonałości kapłana. Studium myśli Jana Pawła II*, Częstochowa 1997, s. 71-83.

¹⁴ Zob. E. Ćmiel, *Eucharystia — centrum życia i posługi kapłańskiej*, „Dobry Pasterz” 15(1994), s. 156-159.

Eucharystii, lecz w jej sprawowaniu odnajduje swe najwyższe spełnienie” (PDV 23).

(*Jedność z Kościołem*). Wierności wobec Chrystusa nie da się oddzielić od wierności wobec Kościoła, który jest Jego Mistycznym Ciałem. Z tego powodu — jak podkreślają Ojcowie Soboru Watykańskiego II — miłość pasterska domaga się od kapłanów, „by pracowali zawsze w ścisłym zjednoczeniu z biskupami i innymi braćmi w kapłaństwie” (DK 14). Postulat pozostawania w ścisłej jedności z Kościołem w omawianej *Instrukcji* został bardzo mocno podkreślony właśnie z uwagi na miłość pasterską. Osoba kapłana, pełniącego funkcję proboszcza, jest niejako łącznikiem a tym samym gwarantem katolickiej i eklezjalnej tożsamości parafii. Czytamy tam bowiem, że „wewnętrzna więź ze wspólnotą diecezjalną i jej biskupem, w hierarchicznej komunii z Następcą św. Piotra, gwarantuje parafialnej wspólnotie przynależność do Kościoła powszechnego” (KPP 18). Proboszcz — jak czytamy w *Instrukcji* — „winien być cierpliwym tkaczem więzów komunii własnej parafii z Kościołem partykularnym i Kościołem powszechnym” (KPP 16).

(*Kapłan człowiekiem komunii*). W trosce o eklezjalną tożsamość parafii, którą Jan Paweł II w *Christifideles laici* nazywa „ostatecznym umiejscowieniem Kościoła, a poniekąd samym Kościołem zamieszkującym pośród swych synów i córek” (ChL 26), kapłan-proboszcz ma być „człowiekiem komunii”, to znaczy, że przez sakramentalne zjednoczenie z Chrystusem i świadectwo osobistego życia ma pielęgnować w powierzonej mu wspólnotie parafialnej „duchowość komunii” (KPP 27). Tej kwestii w nawiązaniu do Listu *Novo millennio ineunte* poświęcona jest cała druga część omawianej *Instrukcji*, o wyraźnym nastawieniu praktycznym. Zawarte są tam bardzo konkretne wskazania i zalecenia, których wypełnianie w duchu pasterskiej miłości służy budowaniu

wspólnoty Kościoła w jego lokalnym wymiarze. Wiele spośród nich znalazło już wnikliwe opracowanie we wcześniejszych, dokumentach, takich jak: *Dyrektorium o postudze i życiu kapłanów*, jak również w instrukcji Kongregacji do spraw Duchowieństwa pt. *Kapłan głosiciel Słowa, szafarz sakramentów i przewodnik wspólnoty w drodze do trzeciego tysiąclecia chrześcijaństwa* (z 15 X 1998). Z tego powodu omawiana *Instrukcja* sygnalizuje tylko najważniejsze zadania proboszcza, które winien wypełniać w duchu pasterskiej miłości. Miłość pasterska stanowi bowiem wewnętrzną zasadę, dynamicznie łączącą w jedną całość wieloraką i różnorodną działalność kapłana¹⁵.

(*Podstawowe zadania proboszcza*). Za najbardziej podstawowe zadanie kapłana-proboszcza *Instrukcja*, w ślad za wcześniejszym nauczaniem Kościoła, uznaje przepowiadanie Słowa (por. PDV 26), które jest „najpoważniejszym obowiązkiem każdego kapłana” i „najdonioślejszym zadaniem, które na nim spoczywa” (KPP 20). Niemniej ważnym zadaniem proboszcza, pełnionym w duchu miłości pasterskiej, jest posługa uświęcania, głównie przez sprawowanie Eucharystii, którą ma on uczynić „ośrodkiem życia parafii” (KPP 21), skoro — jak pisze Jan Paweł II w *Christifideles laici* — parafia jest „wspólnotą eucharystyczną, czyli wspólnotą zdolną do sprawowania Eucharystii” (ChL 26). W związku z tym *Instrukcja* postuluje również troskę o utrzymanie praktyki adoracji Najświętszego Sakramentu, w czym proboszcz ma dawać osobisty przykład (KPP 21). Dalej, oprócz sprawowania sakramentu pokuty i innych sakramentów, mowa jest o budzeniu i rozwijaniu powołań, czemu ma służyć przede wszystkim odpowiednio sprawowane kierownictwo duchowe. W ra-

¹⁵ Zob. R. Bartnicki, *Obraz Chrystusa Dobrego Pasterza wzorem kapłana*, w: *W służbie Ludowi Bożemu*, red. L. Balter, Poznań 1983, s. 531-542.

mach funkcji pasterskiej (*munus regendi*) omawiany dokument postuluje troskę proboszcza o rozwijanie u wiernych poczucia odpowiedzialności i zaangażowania w życie parafii oraz lokalnej wspólnoty, m.in. poprzez wspieranie różnego rodzaju zrzeszeń (por. KPP 22) i parafialnych rad duszpasterskich (KPP 26).

Wśród wielu innych zadań godne podkreślenia jest to, że *Instrukcja* wzywa proboszczów, aby podtrzymywali „w sercach wiernych radość i świętą dumę z przynależności do Kościoła”, bez której „byłoby rzeczą psychologicznie bardzo trudną zachować i pogłębiać życie z wiary” (KPP 24).

Wszystko to, czym jest kapłan jako pasterz i przewodnik wspólnoty parafialnej, a więc co robi, jakie posiada charyzmaty oraz talenty itp., ma być w służbie miłości pasterskiej¹⁶. Gdyż — jak uczy Jan Paweł II — „dzięki niej może się urzeczywistnić podstawowy i zawsze obowiązujący wymóg jedności życia wewnętrznego i licznych czynności i zadań związanych z posługą, wymóg niezwykle naglący w bardzo złożonym, niejednorodnym i rozczłonkowanym kontekście społeczno-kulturalnym i kościelnym. Jedynie podporządkowanie każdej chwili i każdego czynu zasadniczemu i wiążącemu wyborowi «dawania życia za owce» może zapewnić tę jedność życia, konieczną dla harmonii i duchowej równowagi kapłana” (PDV 23).

(*Podsumowanie*). Jak wynika z przeprowadzonych analiz dokumentu Kongregacji do spraw Duchowieństwa pt. *Kapłan — pasterz i przewodnik wspólnoty parafialnej* oraz innych wypowiedzi Kościoła na temat kapłaństwa, do których *Instrukcja* często się odwołuje, jedność życia i posługi kapłana ma swe najgłębsze za-

¹⁶ Zob. Z. Jonaczyk, *Kapłan — kierownik wspólnoty parafialnej*, w: *Osobowość kapłańska*, red. J. Majka, Wrocław 1976, s. 201-214.

korzenie w jego trynitarno-eklezyjalnej tożsamości. Umacnia się ona poprzez gorliwe życie duchowe, natomiast znajduje praktyczny wyraz w miłości pasterskiej, która stanowi jakby zwornik lub oś tej jedności. Między jednością życia i posługi kapłańskiej a miłością pasterską zachodzi tak ścisły związek, że — jak czytamy w *Instrukcji* — „naruszenie jedności we wnętrzu kapłana to przede wszystkim następstwo wyziębienia jego pasterskiej miłości” (KPP 11).

Zasadniczy postulat omawianego tutaj dokumentu dotyczący jedności życia i posługi kapłana-proboszcza — jak się wydaje — nabiera jeszcze większej wymowy, gdy uwzględni się współczesny szeroki kontekst kulturowy. Składają się nań m.in. bardzo silnie oddziałujące nurty postmodernizmu i globalizacji, w wyniku których — jak zauważa *Instrukcja* — „istnieje także tendencja sprowadzania koncepcji duszpasterstwa do zagadnień społecznych ujmowanych w perspektywie wyłącznie antropologicznej, z jakimś ogólnym odniesieniem do pacyfizmu, uniwersalizmu i niezbyt precyzyjnie rozumianych «wartości»” (KPP 29). Na przekór tym i wielu innym destrukcyjnym zjawiskom w świecie współczesnym, dzięki trosce samych kapłanów o zachowanie jedności między ich głębokim życiem duchowym a pełną poświęcenia działalnością duszpasterską, koniecznie ożywianą przez miłość pasterską, ewangelizacyjno-zbawcza misja Kościoła świętego w trzecim tysiącleciu nie tylko że nie dozna uszczerbku, ale — przeciwnie — przyniesie błogosławiony plon (por. Mt 13, 23).¹